

Fig. 1. Faneffjord. Ydre, set fra Syd.

V. H. 1934

FANEFJORD KIRKE

MØNBO HERRED

Sognet nævnes i Roskildebispens Jordebog o. 1370. Kirken var muligvis, efter Klokkeindskriften at dømme, indviet til S. Nikolaus. I 1679 optegnedes en Tradition blandt Sogneboerne om, at deres Forfædre havde søgt Horbelev Kirke paa Falster, og det noteredes, at der i Haarbølle Kohave fandtes en gammel indgrøftet Kirkegaard. Faneffjord eller Sønder-Sogns Kirke tilhørte Kronen, indtil den ved Bortsalget af det mønske Gods 1777 kom under Klintholm, der endnu ejer den¹.

Kirken ligger østligt i det store Sogn, lige ved den inderste Vig af den lille Faneffjord, hvorefter Møns Søndresogn har faaet Navn, frit og enligt paa en lille Kirkebakke, hvis højeste Punkt er Sydøsthjørnet af Kirkegaarden. Hegns-murene, der delvis følger Bakkekanterne, er ændret paa Nordsiden, men iøvrigt af sentmiddelalderlig Karakter, med nogle Munkestensskifter over høj Kampestensfod. Vestligt i Sydturen staar en fladrundbuet Dørportal.

Den anselige *Bygning* er et Langhus med ældre Vestparti og yngre, tresidet afsluttet Østparti samt Taarn og Vaabenhus².

Af den senromanske eller snarere unggotiske *Murstenskirke*, fra Tiden o. 1250—1300, staar endnu det rummelige Skib, hvis Murhøjde er o. 7 m. Munkestenene, i Munkeskifte, maaler 27—28 × 13 × 8—8,5 cm (fem Skifter: 47—48 cm). Murene, der ikke har Sokkel, fagdeles af slanke Støttepiller i to Afsæt, nu ret flikkede

og delvis moderne forstærkede; selv ved Hjørnerne er de retvinklede. Af de oprindelige Vinduer findes kun et enkelt, meget slankt, ikke mindre end 3,18 m højt, siddende 2,65 m over Jorden, spidsbuet med Prydstik af Løbere. Paa Planen, Fig. 2, er, udenfor dets Plads i Nordmurens vestligste Fag, angivet dets Tilstand indtil 1931, da det endnu havde bevaret sine Smige med falsede Karmhjørner; nu er Tilmuringen fjernet, men desværre er samtidig Smigene borthuggede. I det næstvestligste Fag har der aldrig været Vinduer, men her har de spidsbuede Døre deres Plads. Norddøren, som endnu er i Brug, har halvrunde eller afrundede Karmled, det mellemste dog retvinklet i Buestikket; Inderpartiet er fladbuet. Over den tilmurede Syddørs flade Spidsbue er

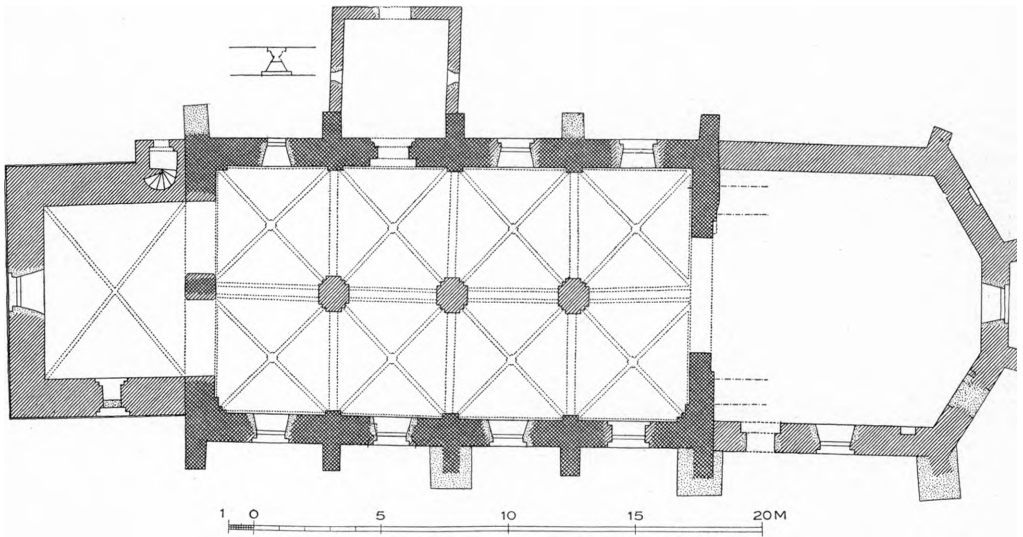

Fig. 2. Fanefjord. Plan. 1:300. Maalt af Helge Holm 1915 (C. G. Schultz 1930—33).
Foroven: Vinduet før Omdannelsen.

der et Prydstik af Løbere. Den bag Taarnet skjulte Vestgavl, som maaske er senere ændret, har over et Savskifte i Gavlfodhøj de tre Højblændinger, af hvilke den midterste er en Smule bredere end de andre; Spidsbuerne er delvis afbrudte. Triumfmurens Taggavl er forsvundet, men den fladt spidsbuede Korbue er oprindelig eller ialfald udvidet allerede o. 1350 (sml. Kalkmalerier).

Til dette Skib har der oprindelig sluttet sig et smallere Kor, hvis Langmure spores paa Triumfmurens Østside, saaledes at dets Bredde kan bestemmes (sml. Fig. 2). Mellem Sporene efter disse Mure findes en spidsbuet, helt til Gulvet ført Vægbue, der tyder paa, at Koret har været overhvalvet. Det samme har været Tilfældet med Skibet. I tre af dets Hjørner ses Rester af smaa Hjørnepiller, og svarende til den ydre Fagdeling er der paa Langvæggene Lisener, der synes at være i oprindeligt Forbandt med Ydermurene. Selvom de nuværende Hvælv er yngre, synes Overvæggene aldrig at have været kal-

kede. Alle disse Forhold, Skibets Dimensioner og dets Lighed med Stege Kirkes ældste Dele, tyder paa, at Kirken fra første Færd har været toskibet. Da Støttepillerne er udpræget gotiske og Vinduerne spidsbuede, maa Fanefjord være noget yngre end Købstadkirken.

Sengotiske Ændringer og Udvidelser. Skibets nuværende *Hvælv* er sengotiske (sml. Kalkmalerier). De 2×4 Krydshvælv, hvis Tophøjder er ret skiftende, hviler paa tre dobbeltfalsede Midtpiller, der dog for de to øverste Skifters Vedkommende har ottekantet Form. Skjoldbuerne er runde, markerede med

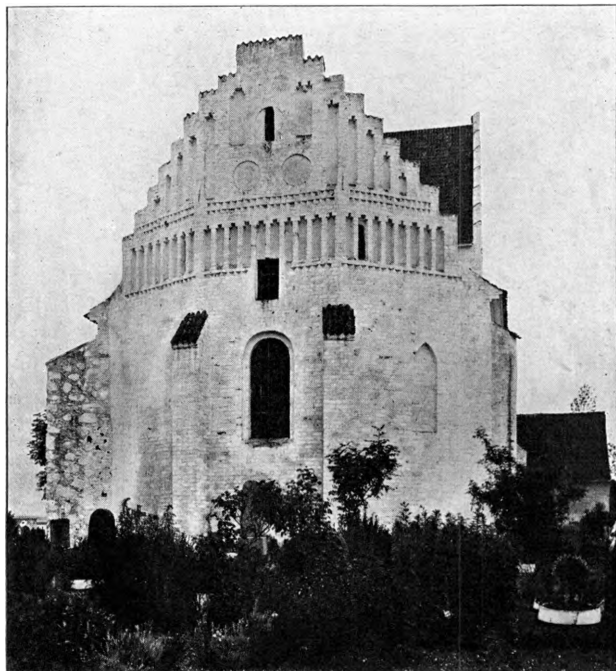

Fig. 3. Fanefjord. Koret, set fra Øst.

M. M. 1908

et svagt Fremspring, Kapperne buklede; Halvstensribberne mødes i en Tophøjde; der er ikke blot Trækhuller i Kapperne, men der findes ogsaa smaa rudeformede Trækhuller i Toppene (ingen Overribber).

Efter Aar 1500 blev det oprindelige Kor erstattet af et, sikkert af Stege Kirkes yngste Koranlæg paavirket *Langhuskor*, der endnu i vor Tid af gamle Sognefolk er kaldt »den nye Kirke«. Munkestenenes Maal er større end i Skibet. Den meget flade, tresidede Afslutning, paa hvis Hjørner der staar Støttepiller, har i nordre

Skraamur en lille, spidsbuet Blænding, medens det eneste i gammel Stand bevarede Vindue, i den søndre Skraamur, nu er lukket. En Syddør har trods Omdannelser bevaret sit spidsbuede Spejl. Polygonsiderne (Fig. 3) krones af en Gavl med 17 Kamtakker, af hvilke den øverste er meget bred, og med et etagedelt Blændingssystem af smalle Trappestikfelter, tre Cirkler og Savskifter. Rummet, i hvis Vægge der findes et Par Gemmenicher, har aldrig været overhvælvet, men har et under Murkronen liggende, nu forskallet og pudset Bjælkeloft. Et nyere i Østgavlen brudt Vindue giver Lys til Tagrummet.

Hele Langhuset har sengotisk Tagværk, af Krydsbaandstype, men de to Afsnit over Kor og Skib er næppe samtidige, da de er forskellige i Detaillerne, f. Eks. i Koret stemmede Stregnumre fra Vest til Øst, i Skibet, hvis Numre gaar

fra Øst til Vest, først skaalformede Fordybninger, der skifter med Nr. 8 og derefter Huljærns-Stregnumre.

Taarnet har over Sylden en høj, svagt fremtrædende Skraakantsokkel. Taarnrummets fladbuede Sydvindue sidder i spidsbuet Spejl med Prydstik, ligesom et nu ødelagt Vestvindue. Rummet har ind mod Skibet to spidse Arkader, adskilte af en Midtpille med svagt affasede Hjørner, og det overdækkes af et Hvælv med Halvstensribber (Overribber med Tværtrin). Vindeltrappehusets Dør har Prydstik over Fladbuen. Mellemstokværket, paa hvis Nordmur der findes en Cirkelblænding, synes oprindeligt at have været ganske mørkt. Klokkestokværket har til hvert Verdenshjørne to fladbuede Glamhuller. De »forkert« vendte Gavle er høje og ranke, med tretten Kamtakker og med Blændinger af lignende Karakter som Korgavlens. Nordgavlen har foruden Smalfelter i Kamtakkerne nederst en Række Pibefelter, derover to Rækker Cirkler, et stort Rektangelfelt, hvori et Kors med Tværarme, og øverst en enkelt Cirkel. I Sydgavlen er der blandet Cirkler ind i nederste Række, og Tindernes Højfelter virker mere dominerende. Det velbevarede Taarntag har Dragerværk med tre Sæt Hanebaand.

Vaabenhuset, som utvivlsomt er sengotisk, er omdannet og overpudset; Døren er nu rundbuet, Gavlen glat.

Bygningen, der fik en Hovedreparation 1724³, staar hvidkalket, med teglhængte Tage; paa enkelte Støttepiller og Kamtakker ligger Munketegl. De overalt fornyede Gesimser er stærkt udladende og Tagskægget opskalket. I Vinduerne er der Trækarme som i Magleby.

KALKMALERIER

Kirken rummer Kalkmalerier fra to forskellige Perioder, fremdragne 1929—31 og restaurerede 1932—34 af Konservator E. Lind. Arbejderne er endnu ikke helt afsluttede⁴.

Fra o. 1350 stammer de smukke Billeder i Triumfbuen. Nederst paa nordre Vange ses S. Kristoforus, der støttende sig til en Egestamme bærer Kristusbarnet, og derover mellem spinkle Trær en Ridder til Hest, klædt i Ringbrynje, med Lanse og Skjold, maaske S. Jørgen (Fig. 4). Nærmest Buetoppen er der fire Cirkler med Evangelisternes Tegn; i Marcusløvens Skriftbaand skimtes Minuskler. Paa Sydsiden er bevaret en Rytterfigur, S. Morten, der med sit Sværd sønderskærer sin Kappe til Tiggeren (Fig. 5). Af den til Kristoforus svarende nederste Figur er kun levnet det øverste af Hovedet. Mørtelen er omhyggeligt glittet, Konturerne rødbrune, Farverne iøvrigt grønt, okkergult, dekomponeret Mønje; Kristoforus har svag rødbrun Hudfarve, skygget med tynd Zinober.

Henved 1500 har Skibet faaet en rig Udmaling (Fig. 8), sikkert af »Elmelunde-Mesteren«. Hans Bomærke findes paa en Ribbe i det første Hvælv i nordre Række, dog med den Afvigelse, at den øverste Tværstav er buet, ikke vinkelbøjet som i Keldby og Elmelunde.*) Farverne virker kraftigere og varmere; i stor Udstrækning er der brugt en velbevaret teglstensrød Farve; desuden brunrødt, gult, grønt, sort og graat. Ligesom i Malerens andre Værker er Billedernes Orden ret vilkaarlig; mest sammenhængende er den ikonografiske Serie i de to østlige Fag, hvor den nordre Hvælvingsrække illustrerer Jesu Barndomshistorie, den søndre Skabelseshistorien.

I første Nordhvælvs Østkappe: Bebudelsen, i Skriftbaandene »Ave gracia plena d(omi)ni« og »ecce ancilla d(omi)ni fiat v«. Sydkappe: Marias og Elisabets Møde; de to Figurer staar ved en stærkt dominerende Bygning. Vestkappe: Jesu Fødsel; omtrent som i Keldby; Josef, med Gryde og Slev, bærer Hætte med lang Strud. Nordkappe: Omskærelsen; Barnet siddende paa Ypperstepræstens Skød, en knælende, ung Mand med Kniv, to Kvinder. *I andet Nordhvælvs* Østkappe: De hellige tre Kongers Tilbedelse; bag Marias Stol staar Josef med Gryden; Kongerne er alle tilfods (Fig. 8). Sydkappe: Fremstillingen i Templet; bag den knælende Simeon en Svend med en Vokskærte; i Skriftbaandet: »virgo libana x(ristum) symeonis recipit istu(m)«**). Vestkappe: Jesus som tolvaaig i Templet; i Skriftbaand: »fili quid fecisti nobis sic« (»Søn, hvorfor gjorde du os dette«). Nordkappe: Jesu Daab; en Engel bærer Frelserens Kjortel; Skriftbaand: »Du(m) baptisatur xps (Christus) baptisima(!) sacra«; Versets sidste Ord maa udfyldes: sacratur (»Da Kristus døbes, gøres Daaben hellig«). *I tredje Nordhvælvs* Østkappe: Barnemordet i Betlehem; paa Gjordbuen: »isti pro cristo mu(n)do tolbuntur(!) ab isto«. Sydkappen: Jærtegnet med Sæden (se S. 967); af de to Krigere bærer den ene Armbrøst. Vestkappe: Flugten til Ægypten; Josef bærer Gryden paa Ryggen og leder Muldyret. Nordkappe (Fig. 6): To Scener, adskilte af et Træ; i den østre Del Judas' Selvmord ved Hængning; to Djævle griber Sjælen, der i Skikkelse af et nøgent Barn kommer ud af den hængtes Bryst; i den vestre Del som Parallel hertil en gammeltestamentlig Scene, Abner, der snigmyrdes af Joab (2. Samuels Bog 3, 27) og derunder: »(A)lloq .. bla .. ioab hu(n)c p(er)imitq(ue) nepha(n)de«. Baade Verset (»Alloquitur blande Joab hu(n)c perimitque nephande«; »Joab tiltaler denne venligt og dræber ham svingefuldt«) og Billedsamstillingen er hentet fra »Biblia pauperum«. *Fjerde Nordhvælv*. Nordkappe: Abraham og Isak paa Vej til Moria Bjærg. Østkappe: Isaks Ofring. Sydkappe (Fig. 7): To Koner, siddende paa en lang Bænk i ivrig Samtale; en Djævel med et beskrevet Stykke Papir i Hænderne sætter sin Fod op paa Bænkens

* Et bomærkelignende Tegn findes desuden i det tredje Hvælv i Nordrækken.

** De leoninske Vers er Citater af Biblia pauperum. Sml. S. 966.

ene Ende; Billedet, som sidder tæt ved Norddøren (Kvindedøren), kan sikkert forklares som en Paamindelse om ikke at snakke for meget under Guds-tjenesten. Vestkappe: Sjælevejningen. Mikael holder Vægten, hvis ene Skaal en Djævel søger at tvinge ned. Jomfru Maria, der bærer Jesusbarnet, sætter sin Finger paa Vægtstangen over den anden Skaal, hvori Sjælen sidder.

Første Sydhvælv. Nordkappe: Evas Skabelse. Østkappe: Syndefaldet. Syd-

E. Lind 1934

Fig. 4. Fane fjord. Kalkmaleri paa Korbuens Nordside.

E. Lind 1934

Fig. 5. Fane fjord. Kalkmaleri paa Korbuens Sydside.

kappe: Uddrivelsen af Paradiset. Vestkappe: Engel, med Hakke, mellem det grædende Menneskepar. *Andet Sydhvælv.* Østkappe: Himmeltegnes Skabelse; indenfor en Ring med ornamental Skybræmme ses Sol, Nymaane, Regnbue og Stjærner. Sydkappe: Dyrenes Skabelse; Hest, Hjort, Ko og i et Træ en Fugl. Vestkappe: Havdyrenes Skabelse; Smaafisk, Krabbe, Krebs og Havfrue. Nordkappe: Adams Skabelse; Adams Fødder er skjulte af Jorden. *Tredje Sydhvælv.* Nordkappe: Lazarus Opvækkelse; af de to Tilskuere holder Kvinden et Tørklæde for Næse og Mund; paa Gjordbuen »per te fit xpe (Christe) redi-vivus lasarus iste« (»Ved dig, Christus, bliver denne Lazarus atter levende«).

Østkappe: Kristus for Ypperstepræsten. Sydkappe: Kristi Bespottelse; en Bøddel rækker Tunge ad den hudflettede Frelser. Pilatus vadske sine Hænder. Paa Gjordbuen derunder: »est fera plebs ausa dampnare Jhesu(m) sine causa« (»Det grumme Folk vover at dømme Jesus uden Grund«). Vestkappe: Den rige og fattige Mands Bøn (sml. S. 967). Kristus staar nøgen med løftede Arme; Stregerne fra den fattiges Mund naar Tornekronen og Frelserens fem Saar; i Skriftbaandet læses: »deus p(rop)ici(us) esto m (dvs. mihi) peccatori«. Af

Fig. 6. Fanefjord. Kalkmaleri paa nordre Skibs tredje Hvælv.

E. Lind 1930

de seks Streger fra den rige Mands Mund bøjer de tre sig bagud til hans Klædestang, de andre til hans Hest, Pengekasse og Vintønder.

Det fjerde Sydhvælv er endnu ikke afdækket.

Til de velbevarede Billeder i Hvælvingerne har sluttet sig en Udmaling af Væggene, hvis Bevaringstilstand som sædvanlig er langt ringere. Alligevel er det lykkedes at fremdrage Triumfvæggens Malerier, med Undtagelse af Indskriftene. Syd for Korbuen ses Kristus som Verdensdommer, i Mandorla og med Sidefigurer som i Keldby; Maria bærer dog Jomfrukrone over det udslagne Haar, og yderst staar Paulus og Petrus. I en Bræmme derunder ses de gode og de onde, adskilte af en spydliggende Søjle; i Himlens Borg, hvis Port Petrus aabner, er et Par Bomhuller udnyttede som Tagvinduer; ud af

det ene titter et Hoved. Nord for Korbuen er Væggen (Fig. 8) inddelt paa lignende Maade; i Buefeltet S. Jørgen til Hest, Prinsessen og Dragen, og i Bræmmen derunder to Scener: Maria, der knælende som Forbeder for Menne-skeheden viser sit nøgne Bryst for den hudflettede, blodbestænkte Søn, og Frelseren, der i samme Skikkelse knæler for den tronende, kejserkronede Gud Fader.

Endvidere er bevaret en Række Helgenskikkelser paa Midtpillerne. Paa den

Fig. 7. Fanebjerg. Kalkmaleri paa nordre Skibs tredje Hvælv.

E. Lind 1930

første Pilles Østside: S. Hieronymus (kun Hovedet med Kardinalhatten og Rester af Løven). Sydside: Biskop med Stav i højre og Bog i venstre Haand. Nordside: Diakon med Sten (?) i højre, Bog i venstre Haand, vistnok S. Stefanus. Paa Midtpillens Østside: Munk med brændende Fakkelt i højre og Bog i venstre Haand, vistnok S. Brandanus. Sydside: verdslig klædt kronet Yngling med lang Stav, maaske S. Knud. Vestsiden: Biskop, velsignende. Nordside: S. Katarina med Sværd og Hjul (Fig. 8). Paa den tredje Pilles Sydside er en Helgeninde endnu ikke fuldstændigt fremdraget; paa Vestsiden er iagttaget sparsomme, ikke bevarede Rester en kjortelklædt Skikkelse med Stav og med en Krone ved Foden, sikkert S. Jodocus. Af tilsvarende Figurer paa Vægpillerne findes kun, østligst paa Sydmuren, S. Laurentius, med Underskrift: »...

laurentci(us)«. I det østligste Fag har der paa Sidevæggenes Flader været andre Billedrester, paa Nordvæggen en Ecce homo, paa Sydvæggen Nadverens Indstiftelse, og i tredje Fag sporede paa Sydvæggen en Halshugningsscene.

INVENTAR

Alterbordet er fritstaaende i Koret, muret af Munkesten og dækket af ny Bræddeklædning.

Altartavle i Senrenaissancestil med bruskbarokke Ornamenter, fra o. 1630, af samme Snedker som Stege Kirkes Prædikestol (S. 219). Storstykkets glatte Midtfelt indfattes af en Arkade med Kvindehermer og flankeres af dybe Muslingskálnicher med Figurer af Marcus og Lucas, staaende over Smaarelieffer: Flugten til Ægypten og Kristi Daab. Paa Postamenterne, under de fire Storsøjler, er der Smaanicher med fire Figurer af romerske Krigere, alle i næsten samme Stilling. Topstykkets nedre Stokværk har to Relieffelter: Bebudelsen og Den hellige Nat, det øvre Stokværk et enkelt Felt: De hellige tre Konger, alle tre Felter indrammede af kvindelige Hermer. I de bruskede Storvinger er der Relieffigurer af Troen og Retfærdigheden. Paa Storgesimsen staar Smaafigurer af Matthæus og Johannes, paa Topstykkets Mellemgesims Engle med Kors og Søjle, paa Topgesimsen to staaende Løver med en Kartouche, hvori malet C. 4. Den oprindelige brogede Staffering, der var stærkt forvansket ved senere Opmalinger, er genfremdraget 1934⁵. I Storfeltet er malet Fader Vor og Nadverordene. Reliefferne har alabasteragtig Farve. Paa Storgesimsen læses over Midtfeltet: »1634 Der erlig oc w:b: Mand Corfit[z] Ulfeld vaar Landtzhher paa Møen Da bleff denne Tauffle stafferit Gud oc den christne Kierche til Ære.«, over Sidefelterne »Doct. Hans R. Biskop, Hans Andersøn Stæge Sognepræst«, under Sidefigurerne: »Christen Lavrs: K.W, Hans Troels. K.W.« Bagpaa støttes Tavlen af en Stolpe med Aarstallet 1741.

Fra et katolsk Sidealter stammer en gotisk **Træfigur*, Maria siddende med Barnet, fra 1300'erne. Nu i Stege Museum.

Altarsølv. *Kalk* af kbh. Prøvesølv fra 1703, 24 cm høj, med ottetunget Fod, mellem hvis fladrunde Tunger der er indprikket Akantusblade, pæreformet Knop med støbte og ciselerede Frugtklaser og Akantusblade, og Bæger forneden krandsat af støbt og ciseleret Akantusbladdrække; Mestermærke for Christen Jensen 1703 (Olrik 85) samt under Foden graveret: »Pfanefiord 1703«. *Disk* med graveret Hjukors, Kirkenavn og Aarstal 1703, men uden Stempler. *Oblatæske*, rund, med riflede Kanter; paa Laaget graveret et Krucifiks; under Bunden Københavns Mærke 1703, Mestermærke for Christian Schrader 1703 (Olrik 111) og svagt indridset: JLSMBD 1703 — I Kirch-

haner 21. May 1821 (hen over ældre Initialer HN HK). *Sygekalk* af kbh. Prøvesølv 1861, Mestermærke: F. Dahl.

Alterstager, kun 29 cm høje, med svær Midtring, lille Lyseskaal, stor Fod-

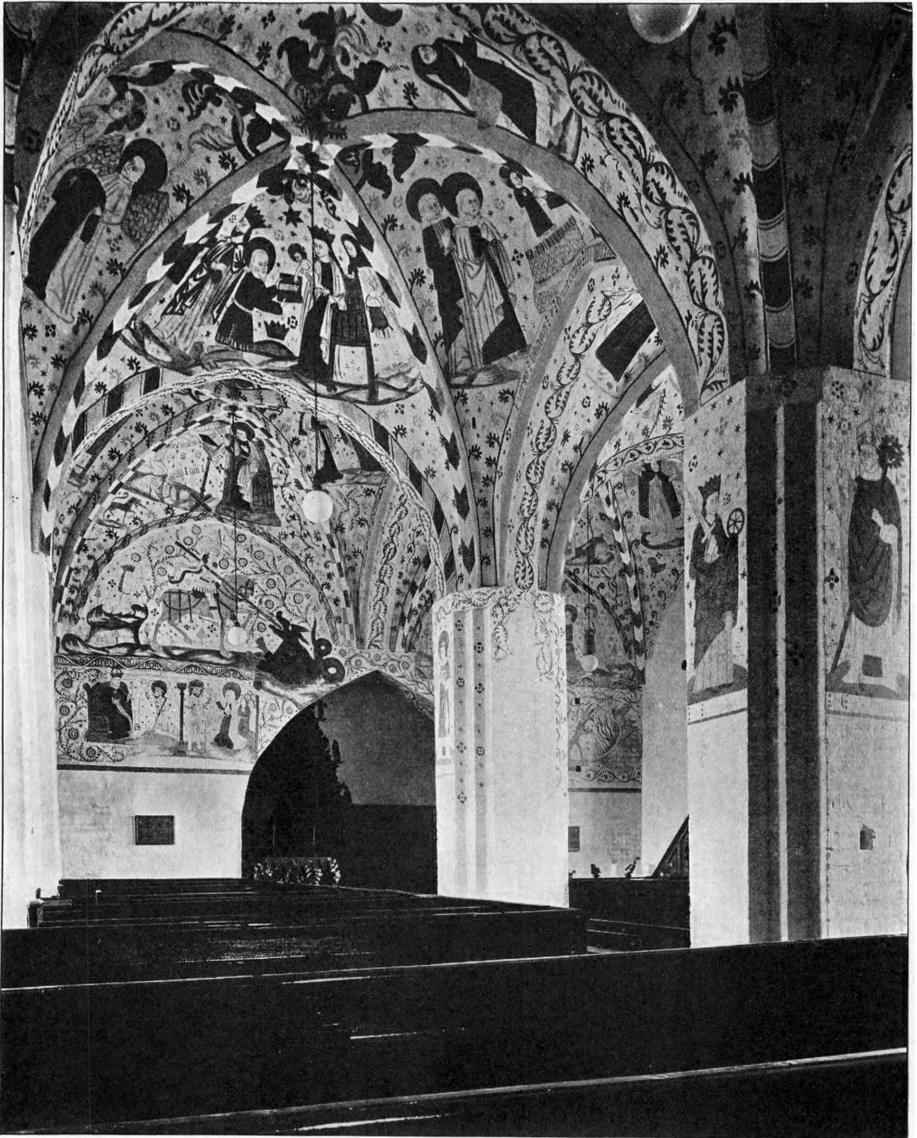

Fig. 8. Fanebjerg. Kalkmalerier i Skibet.

V. H. 1934

skaal paa tre Grydeben, af sengotisk Type o. 1550. Under Foden et 2 cm højt ophøjet Støbermærke (se Oversigt. Metalarbejder).

Font af gullandsk, rød- og hvidflammet Kalksten, senromansk, med firkløverformet Kumme, Tvm. 107 cm, som har lodrette Sider, skraa Underside

og nedre Rundstav; Foden har Form som fire sammenstillede Søjler; dens Postament er skjult i Gulvet. Kummen er indvendig foret med en Blykappe. Stenen, der var graat marmormalet med Empireornamenter, er nu rensset.

†*Fontedækket*, ottekantet, med 8 udsavede Arme, anskaffet 1723—24 (Rgsk.).

Fad af sydtysk Arbejde, 42 cm i Tv., med Mariæ Bebudelse omgivet af stærkt slidt Minuskelring. *Kande* af Tin, kasseret, med graveret Indskrift: »Mag: Hans: Oliuarius Sogneprest til Phanefjord Kirke Anno 1726. *Kande* af Tin, stemplet: Arendal Høy.

Prædikestol af samme Type som Elmelunde (S. 986), fra o. 1645 og vistnok af samme Billedskærer. I de fire store muslingskalfyldte Nicher staar fire Figurer: Bartholomæus, der har bare Ben i lange Støvler, med Kniv og Bog, Kristus med Kors, Thomas med Vinkelmaal, Johannes med Kalk. I Hjørnenicherne findes Statuetter: Engel med Kors (oprindelig paa Prædikestolshimlen?), Jakob, Peter, Apostel med Hue og Bog, men nu uden Tegn. Opgangspanelet har i to af Felterne fastgjort nøgne Kvindehermer, den ene med foldede Hænder, den anden med Vægtlod. Himmelen, hvis Topstykker minder om Jørgen Ringnis, krones af en lille Stolpe med Topfigur: Frelseren med Verdenskuglen. Rygskjold og Hjørnepalmetter paa Himlen er fra Empiretiden, Underbaldakinen fra 1934. Den brogede Staffering, der ligesom Altertavlen var stærkt ændret først i 1800'erne, er fornyet og noget ændret 1934⁵. I et af Topstykkerne er malet C 4.

En lille **Apostelfigur*, Jakob den ældre i Pilgrimsdragt, svarende til Prædikestolens, er nu paa Klintholm.

Stoleværk af Fyr, nu egetræsmalet. Lukkede Højrenaissancestader af Fyr fra o. 1600, omtrent svarende til de nu ødelagte i Keldby, findes paa Skibets og Korets Nordside. Hver Gavl har en riflet Pilaster, ligesom Dørfelterne flankeres af lignende Pilastre. De lukkede Stader i Skibets Sydside stammer fra 1700'erne. Paa Pulpituret staar Rester af ældre Stader. Tre simple Gavle, tresidet afsluttede, med snoede Hjørnespir og derunder Skriftfriser med Reliefversaler »[A]nno« »1578« »VDMIÆ« (d. v. s. Verbum domini manet in æternum) samt Tunger med tre fordybede Kors, ubehjælpsomt indsnittet. To Gavlplanker fra omtrent samme Tid, den ene med nu forskaaret Topcirkel, hvori dobbelt Zigzagroset, den anden med Rest af Toplans-Roset. Nogle Planker med Trekantgavl mellem to Topspir, fra 1692, hvilket Aarstal er skaaret i en af dem.

Pulpitur i Skibets Vestende. Den søndre Del har lignende Udsmykning som Højrenaissancestaderne og er af samme Snedker.

Bag Altertavlen er der, sikkert i 1741, da ogsaa Korpolygonen blev afskilret ved Brædevægge, blevet indrettet et *Skab*, i hvis Bagklædning der er anvendt to *Foldeværksfyldinger* af Fyr. Et **Fyrrepanel* med Foldeværk fra o. 1550—1575 fandtes endnu 1880 i Kirken, men er nu i Stege Museum.

Pengeblok, jernbunden, med paanaglede Smedejernscifre: »Ano 1756«. *Pengelavler*, fire, den ene med indskaaret VRMIS 1757.

Klokker. 1) Minuskler: »Anno domini mcdxc laus qunto(!) beatus nico (Mønt- og Brakteat-Aftryk) hielp ihesus maria anna olof koge« (Støbermærke) (»I det Herrens Aar 1495. Salig Nicolaus. Hjælp Jhesus, Maria, Anna. Olof Koge [støbte mig]«). I Indskriften er Nico-laus og Aarstallet blandet sammen. Støbermærket og det fejlstøbte Navn henviser til Oluf Kegge. Under »beatus« er afstøbt et lille, 5 cm højt Pilgrimstegn med en siddende velsignende Biskop, maaske S. Nicolaus (Udall S.

204). Tvm. 96 cm.

2) Støbt af J. C. & H. Gamst
Kiøbenhavn 1826.

GRAVMINDER

Gravsten. Fra o. 1625 med stærkt udslidt Reliefversaltverskrift over velagt Mand [Albert] Jfversøn, født i Grøndsund Færgegaard. Religios Reliefversalrandskrift, indenfor hvilken er Hjørnecirkler med Englehovedrelieffer. Ølandsk Kalksten, 147 × 82 cm, i Korgulvet.

Fra et *†Epitafium* stammer sikkert en lille Kalksten, 86 × 57 cm, med fordybede Versaler paa Tysk over Jorg Lorentz Grahner, født 27. Juni 1693, død 19. Jan. 1694; foroven reliefhugget den opstandne Frelser, forneden Dødningehoved og Timeglas. Stenen ligger som Vægt paa Orgelbælgen.

Mindetavle over Sognets Faldne 1864.

I Kirkegaarden sydøstre Hjørne staar en Granitstøtte med Indskrift »Genio parentis optimi erexit I. Paludan MDCCLXXXI« (»Til Mindet om den bedste Fader rejste J. Paludan 1791 [denne Støtte]«). Paa samme Gravsted findes Støbejernskors over Johan Paludan 1756—1821, Sognepræst i 33 Aar, og hans Hustru Anne Elisabeth 1762—1829.

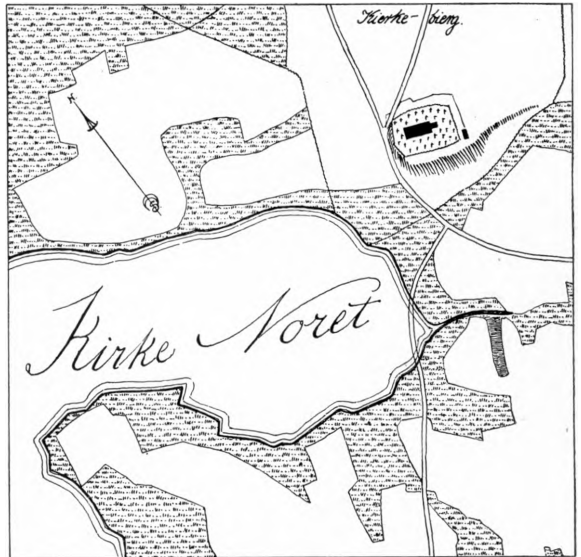

Fig. 9. Fanebjerg 1811.

HAARBØLLE KAPEL

I Fanefjord Sogn var der efter Hans Viborgs Mønsbeskrivelse 1679 i gamle Dage et Kapel ved Haarbølle, og i dette Kapel fandtes et Monument, Pilgrimsstenen⁶, i Form af en Ligkiste, som var udkelet eller udhulet paa Hjørnerne og paa hvert Hjørne tegnet med et Kors. Bønderne havde i gamle Dage kaldt det Pilgrims-Stenen. Jens Kaalund Christiansøn, der i sin rimede Beskrivelse fra 1721 i det væsentlige bygger paa Viborgs Skildring, siger:

Paa Skandset Harebøl mod Falster kan man agte
 En nedbrudt Helligdom, om man den vil betragte;
 Man Ben af Mennesker opgraver, finder der,
 Et Ligtræ, Kiste lig, med Krucifiks der er.
 En Pilegrimme Sten i fordums Tid og Dage
 Af Bønder kaldtes det, dertil var vel Aarsage,
 Der laa en Pilegrim, som bygte det Kapel,
 Hvor Messe holden blev for hans udfaren Sjæl

»ØDE KIRKE«, STEGE LANDSOGN

Paa Hvidtebanke, ved Sydvesthjørnet af Stege Nor, fandtes en Kirkegaard kaldet »Øde Kirke«, med Grave og Rest af Hegnsmuren, men uden Bygningsspor⁷.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1661—72, 1700—30 (RA), 1728—70 (LA). — Præsteindberetning 1759 (LA). — Museumsindberetninger af Henry Petersen 1880, af C. A. Jensen 1915. Revideret af C. A. J. og V. H. 1930.

Fr. Bojsen: Fanefjord Kirke. Præsto Amts Aarbog 1914, 61—73. — Kaalund Christiansøn: Beskrivelse over Møen. 1722. Cap. 7. — B. C. Sandvig: Beskrivelse over Møen. 1776. S. 29—34. — J. Paludan: Beskrivelse over Møen. II. 1824. S. 138 f.

Fanefjord. ¹ S. R. D. VII, 108, 115. Gl. kgl. Saml. Fol. 733. S. 28 f. (KB). ² Efter Maalinger, foretagne af Sognepræst Kisum, Elmelunde, afviger Taarnets Vestmur 3,5° til Øst fra astronomisk Nord, hvorefter det senromanske Skibs Længdeakse afviger o. 5° til Syd fra astronomisk Øst. ³ Paludan II, 139, og Kirkens Regnskab. ⁴ Indberetninger af E. Lind (NM). ⁵ Indberetning af Poul Jensen (NM). Haarbølle.

⁶ Sandvig, S. 30; Paludan I, 321 f. Villads Christensen: Lærde Fantasier over en forsvunden Gravsten. Fra Arkiv og Museum. 2. R. I, 225—36. Aug. F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten. Kbh. 1932. 167 f. Øde Kirke. ⁷ Fr. Bojsen: Møns Historie I, 178; Trap.

4. Udg. III, 497.